

Metsästyksenjohtajan perustaidot
Kannanhoitojärjestelmä

Metsästyksenjohtajan perustaidot

Kannanhoitojärjestelmä

© Jani Körhämö, Suomen riistakeskus (versio 8/2017)

Esipuhe

Metsästyksenjohtajan perustaidot on koulutusmateriaali, jonka tavoitteena on helpottaa metsästyksenjohtajan työtä. Metsästyksenjohtajalla on hyvin vaativa tehtävä joka vaatii tietoa muun muassa lainsäädännöstä, biologiasta ja johtajuudesta. Tästä materiaalista löytyy tietoa tärkeimmistä perusasioista.

Koulutusmateriaali sisältää kuvauksen organisaatiosta ja hirvikannan hoitoon liittyvistä vaiheista, hirvenmetsästyksen käskynjakoon ja turvallisuuteen liittyvistä asioista, sekä kuvaus kannanvaihdelun perusmekanismeista. Materiaali on jaettu kolmeen osaan:

- *Kannanhoitojärjestelmä*
- *Metsästyksen johtaminen*
- *Hirven biologia*

Metsästyksenjohtajan perustaidot on tuottanut Suomen riistakeskuksen Hirvieläinten kannanhoidon kehittäminen-hanke, Maa- ja metsätalousministeriön rahoituksella.

Mikael Wikström
Projektipäällikkö, Hirvieläinten kannanhoidon kehittäminen
Suomen riistakeskus

Yhteenveto

Hirveä voidaan pitää monella tavalla maamme merkittävimpänä riistaeläimenä. Hirvikannan säätely metsästyksellä on mittava vuosittainen ponnistus, johon liittyy huolellinen ennakkosuunnittelu niin riistahallinnossa kuin metsästysseuroissakin. Suunnitelmat ja niiden pohjalta tehdyt pyyntilupahakemukset jalostuvat julkisiksi hallintopäätöksiksi ja lopulta käytännön metsästykseksi.

Hirvikannan hoitoon liittyviä keskeisimpiä kysymyksiä on pitkään ollut hirvikannan sopiva koko sekä se miten ja millä perusteilla kannan hoidon tavoitteet tulisi asettaa. Hirvikannan hoitosuunnitelmassa tavoiteasettelu uudistettiin aluetasolta lähteväksi. Hoitosuunnitelmassa vahvistettiin uudet hirvitalousalueet, joille hirvitavoitteet asetetaan määrävälisin alueellisten riistaneuvostojen johdolla.

Asetetut tavoitteet toimivat pohjana suunnittelulle, jonka tarkoituksena on mitoittaa metsästyksen sekä määrällisesti että laadullisesti siten, että tavoitteet voidaan saavuttaa. Verotussuunnittelussa riistanhoitoyhdistyksillä ja niiden keskinäisellä yhteistyöllä hirvitalousaluetasolla on merkittävä rooli. Verotuksen suunnitteluvaihe ajoittuu kevääseen ennen pyyntilupien hakemisen määräaikaan. Kevään tavoiteasettelu ja suunnitteluvaiheen toimenpiteet on aikataulutettu loogiseksi kokonaisuudeksi,

jotta eri toimijoiden välinen yhteistyö on synkronoitua ja esimerkiksi sidosryhmien kuulemisen aito vaikuttavuus voidaan turvata.

Hirvenmetsästyksen Suomessa pyyntiluvanvaraista ja hakemukset käsittelee Suomen riistakeskus. Pyyntilupaprosessi on säädetty metsästyslainsäädännössä ja lisäksi Suomen riistakeskus on antanut käytäntöjä täsmentävän ohjeen pyyntiluvanhakijoille.

Käytännön metsästyksen on hirvikannan hoidon tärkein vaihe, jolloin suunnitelmat pannaan täytäntöön. Olenaisista on, että jokaisella metsästäjällä on riittävä asiantuntemus siitä, miten metsästyksen vaikuttaa jääväan hirvikantaan ja sen rakenteeseen. Metsästyksen ohjataankin paljolti koulutuksen ja neuvonnan keinoin sekä pyyntilupien yhteydessä annettavien verotussuosituksien avulla, poikkeustapauksissa myös lupahoidin.

Siirtyminen ajantasaisen hirvitiedon tuottamiseen ja hyödyntämiseen on ollut merkittävä uudistus aiempaan verrattuna ja se mahdollistaa metsästyksen aikaisen tilanteen seuraamisen ja siihen reagoimisen. Sähköisessä palvelussa tiedon tuottaminen helpottuu ja tiedon tarkkuus paranee ja ennen kaikkea tiedot ovat jokaisen metsästäjän ulottuvilla ja hyödynnettävissä.

Sisältö

- 1 Hirvikantatavoitteet asetetaan hirvitalousalueittain
- 2 Riistanhoitoyhdistykset vetävät verotussuunnittelua
- 3 Pyyntilupahakemuksista julkisiksi hallintopäätöksiksi
- 4 Metsästystä ohjataan suosituksilla ja neuvonnalla
- 5 Ajantasainen ja luotettava hirvitieto ketjun tärkein lenkki

1 Hirvikantatavoitteet asetetaan hirvitalousalueittain

Hirvikannan hoidon tavoitteet asetetaan määrävälein jokaiselle hirvitalousalueelle. Menettelystä vastaa alueellinen riistaneuvosto, joka kuulee vuosittain alueellaan hirveen liittyviä sidosryhmiä, kuten liikenteen ja maa- ja metsätalouden etujärjestöjä ja viranomaisia. Vuosittaisessa sidosryhmätilaisuudessa tarkastellaan yhdessä asetettujen tavoitteiden toteutumista ja sidosryhmät voivat esittää näkemyksiään esimerkiksi tarvittavista toimenpiteistä tavoitteiden saavuttamiseksi.

Hirvikannan hoitosuunnitelmassa on vahvistettu koko maahan yhteensä 59 hirvitalousaluetta.

Hirvikantatavoitteista neuvotellaan sidosryhmätilaisuudessa ja ne asetetaan hirvitalousalueille määrävälein esimerkiksi kolmivuotiskaudelle. Tavoitetilan säilyminen samana useamman vuoden ajan mahdollistaa pitkäjänteisemmän hirvikannan hoidon ja kaikkia tavoitteita ei aina ole mahdollista saavuttaa lyhyessä ajassa. Sidossryhmätilaisuus pidetään helmikuun lopulla tai maaliskuun alussa ja vahvistetut hirvikanta-

tavoitteet on oltava selvillä viimeistään maaliskuun lopulla käynnistyvää hirviverotuksen suunnitteluaihetta varten. Koska hirvitalousalueiden rajat poikkeavat alueellisten riistaneuvostojen toimialuerajoista, niin kullakin hirvitalousalueella sidosryhmien kuulemisesta ja tavoiteasettelusta vastaa se alueellinen riistaneuvosto, jonka toimialueeseen hirvitalousalue suurimmaksi osaksi kuuluu.

Suomen riistakeskuksen ja alueellisten riistaneuvostojen toimialuerajat

Ennen keskustelua tilaisuudessa on tärkeää tarkastella hirvitilannetta kullakin hirvitalousalueella. Alueellisen riistaneuvoston esittelijä ja mahdolliset ulkopuoliset asiantuntijat pitävät tilaisuudessa ajantasaisiin tietoihin perustuvat esitykset mm. hirvikannan kokoa ja rakennetta koskevista arvioista, hirvieläinonnettomuustilanteen sekä metsä- ja maatalousvahinkojen kehityksestä ja suurpetotilanteesta. Lisäksi on suositeltavaa tarkastella alueen ominaispiirteitä, kuten maankäyttöä ja metsärakennetta sekä metsästys- ja liikennejärjestelyjä.

Hirvikannan määrää koskeva tavoite asetetaan kaikilla alueilla hirvitiheyshaarukkana (esim. 3,0 – 3,5 kpl/1000 ha). Mittarina käytetään riistantutkimuksen tuottamaa arviota hirvitalousalueen hirvikannan tiheydestä (laskettu kokonaismaapinta-alalle). Mahdollista on käyttää lisäksi myös muita yhdessä sovittuja mittareita, esimerkiksi hirvieläinonnettomuuksien määrää.

Hirvikannan rakennetta koskevat yleistavoitteet on asetettu hirvikannan hoitosuunnitelmassa ja niiden tavoitteena on saavuttaa rakenteeltaan riittävän tasapainoinen ja hyvinvoiva hirvikanta. Hoitosuunnitelmassa asetetut tavoitteet ohjaavat kannanhoitoa koko maassa, mutta myös laadullisia tavoitteita on mahdollista tarkentaa hirvitalousalueittain. Hirvikannan hoitosuunnitelmassa asetettu tavoite hirvikannan naaras/uros -suhteelle on hirvitalousalueittain enintään 1,5 ja metsästyksen jälkeen jäävään hirvikantaan tulisi jäädä vasoja noin 20-30 prosenttia kannasta.

Maa- ja metsätalousministeriön vahvistamassa Suomen hirvikannan hoitosuunnitelmassa määritellään hirvikannan hoidon periaatteet.

Alueellinen riistaneuvosto tekee sidosryhmien kuulemisen jälkeen kokouksessaan päätöksen kullekin hirvitalousalueelle asetettavista tavoitteista. Alueellinen riistaneuvosto ja Suomen riistakeskus vastaavat ase-

tettujen hirvitavoitteiden viestimisestä mediatiedottein sekä suoraan sidosryhmille ja hirvikannan verotussuunnittelusta vastaaville riistanhoitoyhdistyksille.

2 Riistanhoitoyhdistykset vetävät verotussuunnittelua

Samaan hirvitalousalueeseen kokonaan tai osittain kuuluvien riistanhoitoyhdistysten edustajat, tyypillisesti toiminnanohjaajat ja puheenjohtajat, kokoontuvat maaliskuun puolella suunnittelemaan hirvitalousalueella tarvittavaa hirviverotusta. Suunnittelutilaisuuden ajankohtaa määrittävät osaltaan tavoitteiden vahvistaminen ja etenkin hirvitietojen tuottamisen aikataulu. Verotussuunnittelua varten riistantutkimus tuottaa hirvikannan kokoa, rakennetta ja lisääntymistuottoa koskevat arviot sekä hirvitalousalueille että riistanhoitoyhdistysten alueille. Kanta-arviot valmistuvat nykyisellään maaliskuun puolivälissä.

Hirvitalousalueiden käytännön merkitys liittyy ennen kaikkea verotussuunnitteluun. Jotta hirvikannan hoidon tavoitteet voidaan saavuttaa ja hoitaa hirvikantaa kestävästi, tulee verotussuunnittelun lähteä hirvitalousalueelta. Siksi samaan hirvitalousalueeseen kuuluvat riistanhoitoyhdistykset laativat yhdessä hirvitalousalueen verotuslaskelman, jossa määritetään koko hirvitalousalueella tarvittavan hirviverotuksen määrä sekä sen kohdentuminen alueen sisällä riistanhoitoyhdistyksittäin. Lisäksi suunnitellaan verotuksen rakenne eli urosten, naaraiden ja vasojen % -osuudet saaliissa.

Käytännössä riistanhoitoyhdistykset sopivat keskenään minkä riistanhoitoyhdistyksen vastuulla on vuorovuosin valmistella suunnittelupalaveri ja hoitaa käytännön järjestelyt. Halutessaan riistanhoitoyhdistyksen voivat valita niin sanotun hirvitalousaluevastaavan tähän tehtävään.

Hirvitalousalueen verotuslaskelman pohjalta riistanhoitoyhdistykset tarvittaessa tarkentavat omalla toimialueellaan tarvittavaa hirviverotusmäärää, kuitenkin siten hirvitalousalueen yhteinen suunnitelma toteutuu. Riistanhoitoyhdistys voi kuulua useampaankin hirvitalousalueeseen, jolloin sen verotuslaskelmassa tulee ottaa huomioon kunkin hirvitalousalueen kokonaisuuden toteutuminen. Tällaisen riistanhoitoyhdistyksen on käytännössä hyvä osallistua suunnitteluun

kaikilla hirvitalousalueilla, joihin yhdistys kuuluu. Riistanhoitoyhdistykset suunnittelevat myös kehukset alueellaan tarvittavalle valkohäntäpeurojen verotukselle.

Riistanhoitoyhdistyksen lopullinen verotussuunnitelma tulee metsästysasetuksen mukaan olla valmiina viimeistään 15.4. mennessä ja riistanhoitoyhdistyksen hallitus vahvistaa verotussuunnitelman. Sovittu riistanhoitoyhdistys tai hirvitalousaluevastaava koostaa suunnitelmista yhteenvedon ja vertaa hirvitalousalueen suunnitelman toteutumista. Suunnitelmat toimitetaan lisäksi tiedoksi Suomen riistakeskuksen alue-toimistolle.

Verotussuunnittelun tarkoitus on määrittää tavoitteellinen määrällinen ja laadullinen kehys hirviverotukselle, jolla asetetut tavoitteet mahdollisimman hyvin toteutuisivat. Suomen riistakeskuksen myöntämään pyyntilupamäärään vaikuttavat verotussuunnitelmien ohella hakijan hakema lupamäärä ja esittämät perustelut, vahinkotilanne ym. selvitykset. Pääasiassa verotussuunnitelma laaditaan seuraavan metsästyskauden pyynnin mitoittamista ajatellen, mutta suunnittelussa on kuitenkin hyvä ottaa huomioon tavoitteet myös pidemmällä aikavälillä, koska liian voimakkaat muutokset kerralla eivät ole aina mahdollisia tai järkeviä.

Verotussuunnitelmien pohjaksi tarvitaan luotettavat arviot hirvikannan tilasta. Riistantutkimus tuottaa hirvihavainto- ja saalistietojen pohjalta hirvitalousaluekohtaiset arviot hirvikannan koosta ja rakenteesta ja tuottavuudesta sekä niiden kehityksestä. Lisäksi riistantutkimus tuottaa verotussuunnittelua varten niin sanotut verotusskenaariot eli ennusteet verotuk-

sesta, jolla saavutetaan asetetut tavoitteet tietyn ajan kuluessa. Tarvittaessa verotussuunnittelussa voidaan lisäksi käyttää hyväksi myös muita saatavilla olevia tietoja, kuten paikallisten laskentojen tuloksia.

Verotuslaskelman perusrakenne yksinkertaistettuna

Tärkeä osa hirviverotuksen ohjaukselta asetettujen tavoitteiden toteuttamiseksi on viestiä verotussuunnitelma ja sen taustatiedot luvanhakijoille. Riistanhoitoyhdistykset järjestävät huhtikuun puolivälissä alueidensa hirvieläinluvanhakijoille hirvipalaverit tätä tarkoitusta varten tai viestivät suunnitelmasta muutoin alueen pyyntiluvanhakijoille.

3 Pyyntilupahakemuksista julkisiksi hallintopäätöksiksi

Hirven metsästyksen on metsästyslain 26 §:n mukaisesti oltava pyyntilupa, jota haetaan Suomen riistakeskukselta. Pyyntiluvan perimmäinen tarkoitus on varmistaa, ettei lajia missään olosuhteissa vaaranneta. Pyyntilupahakemukseen on liitettävä kartta lupahakemuksessa tarkoitettua alueesta ja selvitys alueen pinta-alasta. Suomen riistakeskuksen vaatimuksesta hakijan on esitettävä tarkempi selvitys metsästysalueesta ja metsästysoikeuden osoittavista asiakirjoista. Hirvieläimen pyyntiluvan myöntäminen edellyttää, että luvan hakijalla on käytettävissään metsästyksen sopiva yhtenäinen alue, jonka pinta-alan on oltava vähintään 1000 hehtaaria.

Pyyntilupamenettelyssä on eroja Pohjois-Suomessa sijaitsevan metsästyslain 8 §:n tarkoittaman alueen ja muun Suomen välillä. Metsästyslain 8 §:n tarkoittamalla alueella pyyntilupa voidaan myöntää samalle

alueelle usealle hakijalle samanaikaisesti, toisin kuin muualla Suomessa. Kyseisellä alueella hirven pyyntilupia myönnettäessä on kiinnitettävä huomiota myös metsästysmahdollisuuksien tasapuoliseen jakaantumiseen ja metsästyksen tarkoituksenmukaiseen järjestämiseen. Tätä tarkoitusta varten pyyntilupahakemukseen on liitettävä alustava ilmoitus metsästyksen ampujina osallistuvista ja heidän vakinaisista asuinpaikoistaan sekä heidän kyseisen hirvieläimen muista metsästysmahdollisuuksistaan, jos hakemuksen alueella on valtion omistamia alueita yli 1000 hehtaaria.

Metsästyslain 8 §:n tarkoittamalla alueella asuvalla henkilöllä on oikeus metsästää kotikuntansa alueella sijaitsevilla valtion mailla. Muiden valtion alueilla metsästävien tulee hakea hirvieläinten metsästysoikeutta eli niin sanottua aluelupaa Metsähallitukselta tammi-kuun loppuun mennessä. Yksityismaiden osalta metsästysoikeus perustuu normaaliin tapaan maanomistukseen tai metsästysvuokrasopimuksen tai metsästyslupaa kautta saatuun oikeuteen metsästää hirvieläimiä alueella.

Hakemukset tulee jättää Suomen riistakeskukselle 30.4. mennessä ja tiedoksi sille riistanhoitoyhdistykselle, johon enin osa lupa-alueesta kuuluu. Jos huhtikuun viimeinen päivä on lauantai tai sunnuntai, viimeinen hakemuksen jättöpäivä on seuraava arkipäivä. Myöhästyneitä hakemuksia ei käsitellä, vaan niihin tehdään tutkimatta jättämispäätökset. Suomen riistakeskus ratkaisee hakemukset ja toimittaa päätökset hakijoille. Pyyntilupapäätökset ovat julkisia hallintopäätöksiä, joihin voi hakea muutosta hallinto-oikeudelta.

Pääosa hakijoista hakee hirvieläinten pyyntilupia nykyisin sähköisesti. Oma riista –palveluun määritelty lupa-alueen kartta toimii hakemuksen karttana. Myös pyyntilupapäätös voidaan toimittaa sähköisenä. Hakemus voidaan jättää myös kirjeenä tai sähköpostilla.

Hyvä ja yleiseksi muodostunut metsästyslain 30 a §:ssä tarkoitettu yhteislupahakemus tarkoittaa tilannetta, jossa kaksi tai useampi metsästysoikeuden haltijaa ovat hakeneet hirvenpyyntiluvat alueilleen yhteisellä hakemuksella. Yhteislupahakemus käsitellään kuten yksittäinen hakemus ja siihen annetaan yksi päätös. Yhteislupaa koskevassa hakemuksessa ja päätöksessä on nimettävä yhteisluvan hallinnollinen haltija. Jos yhteislupa myönnetään useamman kuin yhden eläimen metsästämiseen, luvansaajat voivat sopia yhteisluvan jakamisesta luvansaajien kesken. Jokaista yhteisluvan saajaa velvoittaa se, mitä luvansaajan velvollisuuksista metsästyslaissa ja sen nojalla on säädetty.

Suomen riistakeskus on laatinut erillisen ohjeen hirvieläinten pyyntilupien hakemisesta ja ohje on saatavilla Suomen riistakeskuksen internetsivuilta www.riista.fi

4 Metsästystä ohjataan suosituksilla ja neuvonnalla

Metsästysasetuksessa säädettyinä lähtökohtana on, että yhdellä hirvieläimen pyyntiluvalla voi pyydystää yhden aikuisen hirvieläimen tai kaksi vasaa. Pyyntiluvassa voidaan kuitenkin asettaa myös tarkempia määräyksiä pyydystettävien hirvien iästä tai sukupuolesta, jos se on tarpeen hirvikannan tarkoituksenmukaisen hoidon kannalta. Pyyntiluvassa asetetut lupaehdot ovat velvoittavia. Pääasiassa verotusta pyritään kuitenkin ohjaamaan suosituksilla ja neuvonnalla, jolloin luvansaajien vastuu ja asiantuntemus korostuvat.

Riistantutkimus tuottaa arvion kannan koosta ja rakenteesta hirvitalousalueilla ja riistanhoitoyhdistysten alueilla. Näiden pohjalta hirvitalousalueiden verotussuunnittelussa tuotetaan suositukset verotuksen rakenteelle ja Suomen riistakeskus viestii ne pyyntilupapäätösten mukana luvansaajille. Riistanhoitoyhdistykset ja riistakeskuksen aluetoimistot järjestävät ennen metsästyskauden alkua alueillaan pääasiassa hirvieläinten metsästyksenjohtajille tarkoitettuja koulutustilaisuuksia, joiden tavoitteena on varmistaa vero-

tussuunnitelmien jalkauttaminen sekä edistää turvallista metsästystä.

Metsästyksenjohtaja on merkittävässä asemassa verotussuositusten toteuttamisessa. Metsästyksenjohtajan tehtävänä on suunnitella käytännön metsästystapahumat ja muun muassa antaa metsästäjille ohjeistus saalisvalinnasta. Metsästyskauden alussa metsästyksenjohtajan kannattaa pitää perusteellinen käskynjakotilaisuus, jossa turvallisuusasioiden lisäksi käsitellään myös verotussuositukset ja keskustellaan mitä ne tarkoittavat oman seurueen osalta. Metsästyksenjohtajan asiantuntemus ja suhtautuminen verotussuositukseen välittyvät koko seurueelle, minkä vuoksi metsästyksenjohtajan on tarpeen perehtyä riittävästi hirvikannan verotuksen perusmekanismeihin ja verotussuositusten taustaan ennen metsästystä.

5 Ajantasainen ja luotettava hirvitieto on ketjun tärkein lenkki

Hirvikannan säätelyyn liittyvä ennakkosuunnittelu pohjautuu käytettävissä oleviin tietoihin hirvikannasta ja sen rakenteesta ja niiden kehityksestä. Mitä tarkemmat arviot hirvikannasta voidaan tuottaa, sitä paremmat toteutumismahdollisuudet ennakkoon laadituilla verotussuunnitelmissa on.

Mahdollisimman tarkkojen kanta-arvioiden edellytyksenä ovat kattavat tiedot metsästyksen aikana tehdyistä hirvihavainnoista ja -saaliista. Jokaisen hirveä metsästävän seurueen velvollisuutena onkin huolehtia havaintotietojen ilmoittamisesta ja metsästyksenjohtajan tehtäväkenttään kuuluu luontevasti varmistaa, että tiedot ilmoitetaan oikein ja kattavasti jokaisen metsästyspäivän osalta.

Metsästyskauden aikana Oma riista –palvelusta voidaan seurata ajantasaisesti metsästyksen ja saalistilanteen kehittymistä seuran oman alueen lisäksi yhteisluvan, riistanhoitoyhdistyksen, hirvitalousalueen tai koko Suomen alueella. Luvansaatavat voivat kokonaiskuvan perusteella arvioida omaa toimintaansa ja suunnata metsästystä siten, että hirvitalousalueelle asetetut tavoitteet voidaan saavuttaa.

Ajantasainen tiedonkeruu mahdollistaa myös riistan tutkimuksessa nopeamman ja tarkemman tiedontuotamisen. Metsästyskauden aikana kertyvän tiedon pohjalta voidaan laatia ennusteita lopullisesta saaliista ja kannan kehityksestä sekä laatia suosituksia metsästyksen kohdentamiseksi. Tavoitteena on, että pyyntiluvansaaaja ja metsästävä seurue sekä riistahallinto ja riistan tutkimus voivat hyödyntää samaa sähköistä järjestelmää koko hirviprosessissa aina verotussuunnittelusta ja pyyntilupien hakemisesta metsästykseen.

Kirjallisuutta

Metsästyslaki ja -asetus
Hirvikannan hoitosuunnitelma

Valokuvat

Reijo Orava
Jani Körhämö

Kirjoittaja

Jani Körhämö,
Suomen riistakeskus
jani.korhamo@riista.fi